

Asia: **Hallituksen esitys eduskunnalle varhaiskasvatuslaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 40/2018 vp)**

Tiivistelmä:

- Lakiesitys on yhdensuuntainen vuonna 2015 säädetyn Varhaiskasvatuslain kanssa. Esitys kytkee varhaiskasvatuksen kiinteästi koulutusjärjestelmän osaksi ja **muodostaa pohjan lasten koulutuksellisen tasa-arvon turvaamiselle**. Hajallaan olevien säännösten kokoaminen uuteen varhaiskasvatuslakiin on **selkeä parannus sekavaan ja vanhentuneeseen sosiaalihuollollista perua olevaan säädöskokoelmaan**.
- Lapsen edun korostaminen menettelyissä ja päätöksenteossa (4§) on tärkeä parannus aikaisempaan ja tarkennus on linjassa YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen kanssa. **Lapsen edun tulee mennä henkilöstöryhmien edun edelle myös kelpoisuusehtoja linjattaessa.**
- Eri toimintamuotojen (päiväkotit, perhepäivähoito, avoin varhaiskasvatus) välisten erojen kuvaus tulee sisällyttää sekä lakiin että varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin.
- **Lakiesitys monipuolistaa päiväkotien henkilöstörakennetta** varmistamalla, että päiväkodin henkilöstössä on riittävästi edustettuna eri ammattiryhmiä. Sosiaali- ja terveysalan koulutetuilla (sosionomit ja lähihoitajat) on tällä hetkellä yliedustus henkilöstössä ja yliopistollisen opettajankoulutuksen suorittaneet ovat vähemmistönä. Lakiesitys **mahdollistaa pitkällä siirtymäajalla nykyisen yksipuolistuneen henkilöstörakenteen maltillisen korjaamisen**.
- Lastentarhanopettajan ja sosionomin koulutusten ero on olennainen. **Lastentarhanopettajan tutkinto** (yliopistollinen opettajankoulutus) **suuntautuu kokonaan (100 %) varhaiskasvatukseen ja pieniin lapsiin ja se tuottaa kelpoisuuden myös perusopetuslain alaiseen esiopetukseen**. Sosionomilla, joka on halunnut hakeutua lastentarhanopettajan tehtäviin, on 60 opintopistettä (25 % tutkinnon sisällöstä) sosiaalipedagogiikan tai varhaiskasvatuksen opintoja.
- **Lakimuutos ei vie työpaikkaa tai kelpoisuutta lastentarhanopettajan tehtävissä työskenteleviltä sosionomeilta, ei myöskään lastenhoitajilta**. Lastenhoitajien eläköitymistahdin ollessa 450/vuosi, tarvitaan lakiuudistuksen jälkeenkin vuosittain 150 uutta lastenhoitajaa korvaamaan eläköityvät.
- Esitys antaa **kaikille ammattiryhmille oikeuden omaan ammattinimikkeeseen, mikä tekee näkyväksi erilaisia koulutuksia ja erilaista osaamista**. Uudistus **parantaa työilmapiiriä ja työhyvinvointia** vaativassa päiväkotityössä, jossa tarvitaan erilaisia osaajia.
- Lakiesityksen mukainen **1+1+1 malli säilyttää päiväkodeissa sosiaali- ja terveysalan koulutettujen enemmistöaseman, mutta vahvistaa pitkällä tähtäyksellä moniammatillista työotetta päiväkodeissa ja parantaa työilmapiiriä**.

Lakiesityksen linjaamat ammattinimikkeet ja koulutukset

Yleisiä huomioita

Lakiesityksessä olevat päiväkotien henkilöstöä koskevat linjaukset ovat yhdensuuntaiset varhaiskasvatuksen lakireformin I vaiheen (2015) kanssa ja mahdollistavat lakiin kirjattujen varhaiskasvatuksen vaativien tavoitteiden toteutumisen. Lapsen ja huoltajien näkökulmasta lakiesitys vahvistaa päiväkodin toiminnan monipuolisuutta ja pedagogista laatua. Päiväkotien henkilöstörakenne on pitkän sosiaalihallinnollisen vaiheen aikana kehittynyt yksipuoliseksi sosiaali- ja terveysalan koulutettujen (sosionomit ja lähihoitajat) ollessa yliedustettuina. **Koska varhaiskasvatus ja siihen kuuluva esiopetus ovat virallisesti osa koulutusjärjestelmää, tulee sen henkilöstöstä vähintään 1/3:lla olla varhaiskasvatukseen suuntautunut yliopistollinen opettajankoulutus.**

Varhaiskasvatuksen kehittämisen tiekartan vuosille 2017–2030 (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2017) esityksen mukainen henkilöstörakenne 40 % opettajia, 60 % sosionomeja ja lastenhoitajia olisi paremmin vastannut lakiuudistuksen henkeä, mutta myös 1+1+1 malli on parannus nykyiseen.

Esitetyt henkilöstöä koskevat muutokset ovat äärimmäisen maltillisia. Esitys ei aiheuta työvoimapulaa eikä työttömyysriskiä millekään ammattiryhmälle. **Kaikkien nyt kelpoisuuden omaavien työntekijöiden kelpoisuudet ja työpaikat on turvattu, ja niiden toteutumiselle on esitetty poikkeuksellisen pitkä siirtymäaika.** Siirtymäajan pituus voi vaarantaa uudistuksen toteutumisen ja valtiovallan tulee ohjata kuntia voimakkaasti siirtymään uuteen henkilöstörakenteeseen henkilöstön luonnollisen poistuman kautta.

Sekä uusin varhaiskasvatustutkimus että kansainväliset linjaukset painottavat henkilöstön koulutustason ja pedagogisen laadun välistä yhteyttä. **Kokonaan varhaiskasvatukseen ja pieniin lapsiin suuntautuva yliopistollinen opettajankoulutus näkyy tutkimuksissa mm. muita koulutustaustoja parempana herkkyytenä lapsen tarpeille sekä laajempaan osaamisena muissa varhaiskasvatuksen ydinalueissa kuten erityisen tuen tarpeiden havaitsemisessa.** (Ks. lähteet tekstin lopussa.) Henkilöstössä tarvitaan kuitenkin kaikkia ammattiryhmiä ja niiden osaamista. **Oikeus omiin ammattinimikkeisiin tekee näkyväksi erilaiset koulutukset ja erilaisen osaamisen.** Lakiesitys tähtää moniammatillisen tiimityön vahvistamiseen ja parantaa päiväkotien työilmapiiriä ja työssä jaksamista kaikilla ammattiryhmillä.

Varhaiskasvatuksen opettaja

Lakiesityksen vahvuus on siinä, että se edellyttää varhaiskasvatuksen opettajan tehtävissä toimivilta yliopistossa suoritettua varhaiskasvatukseen suuntautunutta opettajankoulutusta.

Määriteltäessä kelpoisuutta varhaiskasvatuksen opettajan tehtäviin, tulee varmistua siitä, ettei siinä aliteta nykyisen yliopistossa suoritettua lastentarhanopettajan koulutuksen sisältämien varhaiskasvatuksen opintojen määrää.

Yliopistollisen opettajankoulutuksen suorittaneiden lastentarhanopettajien koulutus suuntautuu kokonaisuudessaan varhaiskasvatukseen ja pieniin lapsiin. Nykyinen lastentarhanopettajan tutkinto on 180 op:n kokonaisuus, johon Helsingin yliopistossa kuuluu 70 op varhaiskasvatuksen tieteenalan (sisältäen mm. varhaiskasvatuksen suunnittelun ja kehittämisen sekä esi- ja alkuopetuksen) opintoja sekä 35 op valinnaisia opintoja, joissa

opiskelija voi syventää varhaiskasvatuksen osaamistaan valitsemillaan alueilla. Lakiesityksessä mainittuja ammatillisia valmiuksia antavia opintoja (varhaiskasvatuksen sisältöopintoja) on 60 op ja nämä opintojaksot kytkeytyvät tiiviisti tutkinnon muihin varhaiskasvatuksen opintoihin. Lisäksi tutkintoon kuuluu kieli- ja viestintäopintoja, jotka nekin kytkeytyvät varhaiskasvatukseen.

Lastentarhanopettajan koulutus tuottaa kelpoisuuden myös perusopetuslain alaiseen esiopetukseen, joka on kiinteä osa varhaiskasvatuksen opettajan työkenttää.

Varhaiskasvatuksen opettajan kelpoisuusehdoista päätettäessä on tärkeää huomioida, että **sosiaalialan ammattikorkeakoulututkinnossa (sosionomi)**, joka on vanhojen sosiaalihuollon kelpoisuussäädösten mukaisesti mahdollistanut sosionomien hakeutumisen lastentarhanopettajan tehtäviin, **on 60 opintopistettä sosiaalipedagogiikan tai varhaiskasvatuksen opintoja, vain 25 % tutkinnosta.** (Määrät vaihtelevat eri ammattikorkeakouluissa, osassa määrä jää alle 25 %.)

Lakiesityksen mukaisesti nyt lastentarhanopettajana toimivat tai koulutukseen valitut sosionomit säilyttäisivät kuitenkin kelpoisuutensa varhaiskasvatuksen opettajan tehtäviin pysyvästi. Siirtymäaika sosiaalialan koulutukseen valituille on esityksessä liian pitkä: varhaiskasvatuksen opettajan kelpoisuutta ei tule myöntää opiskelijoille, jotka on valittu sosiaalialan koulutukseen vuoden 2018 jälkeen.

Lastentarhanopettajakoulutuksen suorittaneiden määrän lisääminen tuo päiväkodin moniammatilliseen tiimiin varhaiskasvatusosaamista, jota ei voi korvata sosiaalialan amk-tutkinnon suorittaneilla.

Esityksen perusteluissa todetaan lisäystarve yliopistojen varhaiskasvatuksen opettajankoulutuksissa ja tähän tulee osoittaa riittävät resurssit pitkälle aikavälille.

Varhaiskasvatuksen sosionomi

Lakiesityksen mukaisessa 1+1+1 henkilöstömallissa sosionomien asema on hyvin turvattu. **Sosionomien osuus henkilökunnasta on nykyisellään ylimitoitettu varhaiskasvatuksen lakisääteiseen perustehtävään ja heidän koulutuksensa sisältöön suhteutettuna. Sosionomien osuus säilyy suurena myös lakiuudistuksen jälkeen.**

Ennen lain voimaantuloa lastentarhanopettajan tehtävissä toimineet sosionomit säilyttävät kelpoisuutensa pysyvästi, lisäksi laki takaa sosionomeille henkilöstöön pysyvän 1/3 osuuden. Lain poikkeuksellisen pitkän siirtymäajan vuoksi sosiaalialan koulutettujen ja koulutukseen valittujen asema on erittäin hyvin turvattu myös vuoden 2030 jälkeen.

Lakiesityksen perusteluissa todetaan, ettei sosiaalialan koulutuksissa ole lisäämistarvetta. Lain perusteluosion lukujen valossa näkyy selvästi, että sosionomeja on koulutettu ja koulutetaan edelleen liikaa suhteessa lastentarhanopettajakoulutusten opiskelijamääriin. Huomiota kiinnittää myös lastentarhanopettajien (10 000 euroa/opiskelija/vuosi) ja sosionomien (30 000 euroa/opiskelija/vuosi) koulutusten hintaero.

Valtiovallan tulee ohjata hallittuun vähennykseen niissä sosiaalialan koulutuksissa, jotka tuottavat varhaiskasvatuksen sosionomeja. Vapautuvia resursseja tulee ohjata opettajankoulutukseen.

Varhaiskasvatuksen lastenhoitaja

Toisen asteen koulutusuudistuksessa tulee huolehtia siitä, että päiväkodissa työskentelevän lastenhoitajan koulutuksessa huolehditaan myös tulevaisuudessa riittävän hoidollisen osaamisen ja lasten terveydenhuollon osaamisen säilymisestä. Tämä osaamisen alue on ollut lähihoitajan tutkinnossa hyvin edustettuna ja vahvistanut lastenhoitajien roolia päiväkodin tiimityössä. **Moniammatillisen otteen toteutuminen edellyttää, että tiiminä toimivilla työntekijöillä on riittävästi myös erilaista osaamista.** Jos hoito-osaamisen annetaan liiaksi vähentyä lastenhoitajan koulutuksessa korvaamalla se pinnallisella ”pedagogiikalla”, tämä voi heikentää lastenhoitajien työmarkkina-asemaa ja vaarantaa ammattiryhmän tarpeellisuutta päiväkodin moniammatillisessa tiimissä.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja

Laissa ei tarvita siirtymäaikaa tai muita poikkeusjärjestelyjä sosiaalialan koulutetuille. Esimerkiksi Helsingin yliopiston varhaiskasvatuksen erityisopettajan (VEO) koulutukseen ei hyväksytty tälläkään hetkellä sosiaalialan koulutuksen suorittaneita, vaan kaikilta edellytetään jo nyt lastentarhanopettajan koulutusta. Erityisopettajan työ varhaiskasvatuksessa on vaativaa ja jotta tiivis erikoistumiskoulutus voi tuottaa työssä vaadittavan osaamistason, tulee sen pohjana olla vähintään nykyisen lastentarhanopettajakoulutuksen laajuinen ja tasoinen yliopistollinen varhaiskasvatuksen opettajankoulutus.

Päiväkodin johtaja

Päiväkodin johtajan kelpoisuusehtona tulee olla kasvatustieteen maisterin tutkinto, kuten lakiesityksessä todetaan. **Jotta johtaja voi menestyksekkäästi johtaa yksikkönsä pedagogiikkaa, hänellä tulee maisterin tutkinnon ohella olla varhaiskasvatuksen opettajan kelpoisuus.** Käytännössä tämä tarkoittaa vähintään nykyisen yliopistossa suoritettavan lastentarhanopettajan laajuista ja tasoista koulutusta joko maisterin tutkintoon sisältyvänä tai sen lisäksi suoritettuna. Päiväkotien kuuluessa virallisesti suomalaiseen koulutusjärjestelmään eivät päiväkodin johtajan kelpoisuusehdot voi olla lievemmät kuin koulujen rehtoreilla, joilta vaaditaan oman koulutusalaansa opettajan kelpoisuutta.

Nina Sajaniemi

FT, dosentti varhaiskasvatuksen professori, Itä-Suomen Yliopisto

Eeva-Leena Onnismaa

FT, varhaiskasvatuksen yliopistonlehtori, Helsingin yliopisto

Lähteitä:

ECEC Workforce Profile Finland. SEEPRO-r Country reports.

http://www.seepro.eu/English/pdfs/FINLAND_ECEC_Workforce.pdf

Harkoma, S. (2016). Aikuisen pedagogisen sensitiivisyyden kehittäminen taaperoryhmässä toteutetun PedaSens-intervention avulla. Pro gradu-tutkielma. Helsingin yliopisto.

Kalliala, M. (2008) *Kato mua! Kohtaako aikuinen lapsen päiväkodissa?* Helsinki: Gaudeamus.

Karila, Kirsti, Harju-Luukkainen, Heidi, Juntunen, Armi, Kainulainen, Sakari, Kaulio-Kuikka, Kati, Mattila, Virpi, Rantala, Krister, Ropponen, Markus, Rouhiainen-Valo, Tuula, Siren-Aura, Monica, Goman, Jani, Mustonen, Kirsi & Smeds-Nylund, Anna-Sofie 2013. *Varhaiskasvatuksen koulutus Suomessa – Arviointi koulutuksen tilasta ja kehittämistarpeista*. Helsinki: Korkeakoulujen arviointineuvoston julkaisuja 7:2013.

Nislin, M., Sajaniemi, N., Suhonen, E., Sims, M., Hotulainen, R., Hyttinen, S., & Hyttinen, A. (2015). Work demands and resources, stress regulation and quality of pedagogical work among professionals in Finnish early childhood education settings. *Journal of Early Childhood Education Research*.

OECD (2017) *Starting strong 2017* Key OECD Indicators for Early Childhood Education and Care.

Onnismaa, E-L, Kalliala, M & Tahkokallio, L. (2017) Koulutuspoliittisen paradoksin jäljillä – Miten varhaiskasvatus muotoutui sosiaalialan koulutuksia suosivaksi. *Kasvatus & aika* 3/2017
http://www.kasvatus-ja-aika.fi/site/?lan=1&page_id=856

Onnismaa, E-L, Tahkokallio, L., Reunamo, J. & Lipponen, L. (2017) Ammatin induktiovaiheessa olevien lastentarhanopettajan tehtävissä toimivien arvioita työnkuvastaan, osaamisestaan ja työn kuormittavuudesta. *Journal of Early Childhood Education Research* 6/2017.

Onnismaa, Eeva-Leena & Kalliala, Marjatta (2010) Finnish ECEC policy: interpretations, implementations and implications. *Early years: an international journal of research and development* 30 (3).

Repo, L., & Sajaniemi, N. (2015). Prevention of bullying in early educational settings: pedagogical and organisational factors related to bullying. *European Early Childhood Education Research Journal*, 23(4), 461-475.

Sajaniemi, N., Suhonen, E., Nislin, M., Mäkelä, J. (2015). Stressin säätely – kehityksen, vuorovaikutuksen ja oppimisen ydin. Jyväskylä, PS-kustannus.

Sajaniemi, N., Suhonen, E., Kontu, E., Rantanen, P., Lindholm, H., Hyttinen, S., & Hirvonen, A. (2011). Children's cortisol patterns and the quality of the early learning environment. *European Early Childhood Education Research Journal*, 19(1), 45-62.

Suhonen, E., Sajaniemi, N., Alijoki, A & Nislin, M. (2016) Children's biological givens, stress responses, language and cognitive abilities and family background after entering kindergarten in toddlerhood, *Early Child Development and Care*. 14

Suhonen, E., Sajaniemi, N., Alijoki, A., Hotulainen, R, Nislin, M. & Kontu, E. (2014). Lasten stressin säätely, reagoitaitapumukset ja leikkikäyttäytyminen päiväkotiympäristössä. *Psykologia*, 49, 3, 184 -197.

Suhonen, E. (2009) *Eriyistä tukea tarvitsevan taaperon sopeutuminen päiväkotiryhmään. Monitapaustutkimus vuorovaikutussuhteista ja niiden rakentumisesta*. Helsingin yliopisto. Tutkimuksia 304.